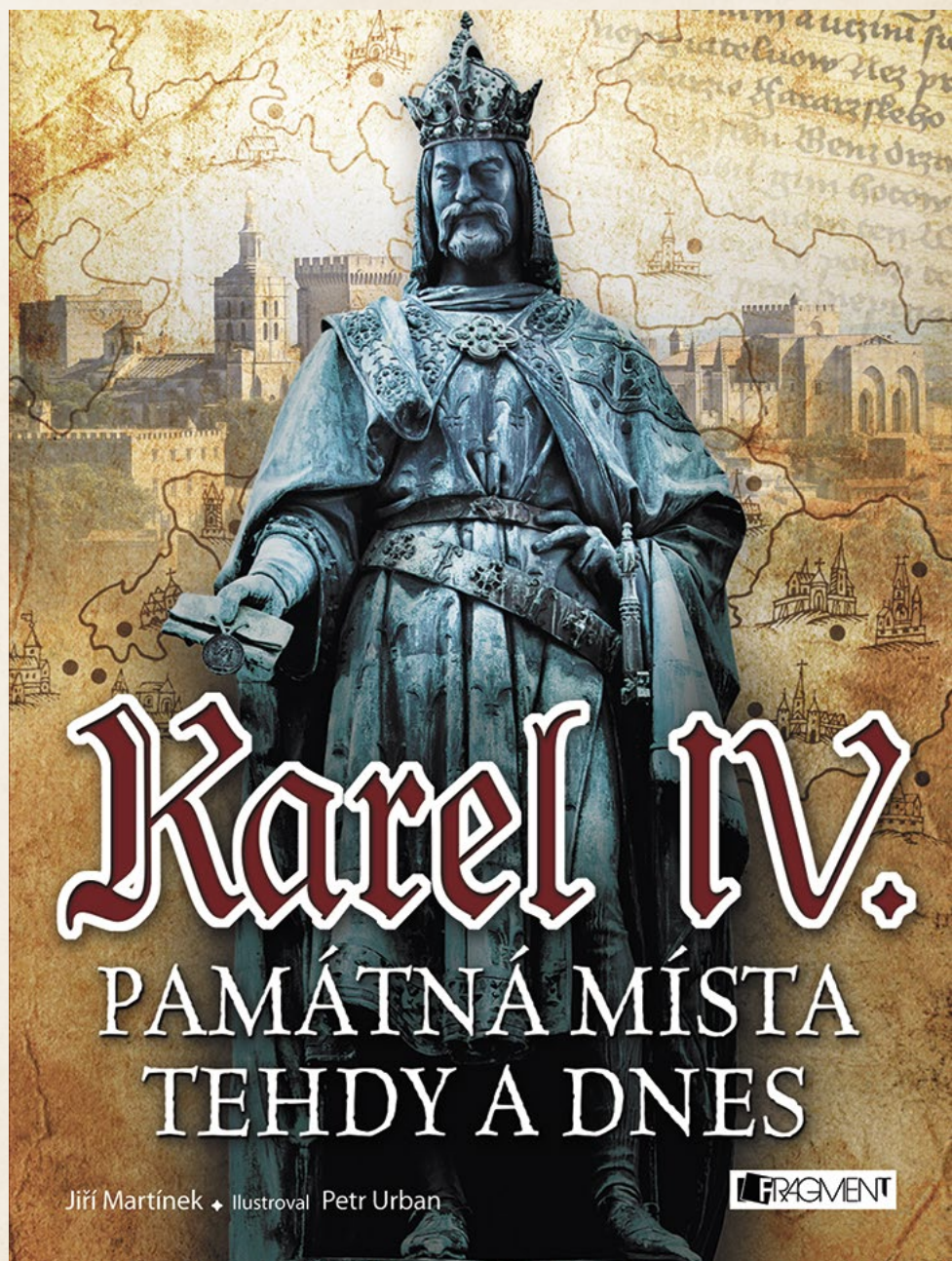

Jiří Martínek ♦ Ilustroval Petr Urban

FRAGMENT

Karel IV.

Památná místa tehdy a dnes

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz
www.albatrosmedia.cz

Jiří Martínek
Karel IV. – Památná místa tehdy a dnes – e-kniha
Copyright © Fragment, 2016

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

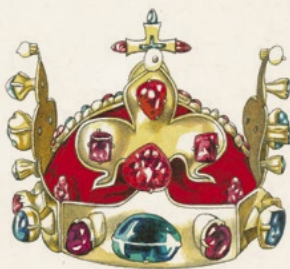
Karel IV.

PAMÁTNÁ MÍSTA TEHDY A DNES

Jiří Martínek

Ilustroval Petr Urban

Manželce a synům

Jméno: Karel

Rodné jméno: Václav

Narozen: 14. května 1316

Zemřel: 29. listopadu 1378

Rodiče: Jan Lucemburský

Eliška Přemyslovna

Rodinný stav: 4x ženatý

Výška: 173 cm

Váha: asi 80 kg

Krevní skupina: 0

Povolání: císař římský a král český

Narodil se budoucí král

Budoucí císař a král Karel IV. se narodil dne 14. května 1316 v Praze. Z kronik víme, že to bylo o páté hodině ranní, ale nikdo nezapsal, kde se tak stalo. Pražský hrad byl po požáru z roku 1303 ještě neobyvatelný (aspoň ne pro královskou rodinu), takže se šťastná událost musela stát někde ve městě – snad v (dosud stojícím) domě U Kamenného zvonu na rynku, nynějším Staroměstském náměstí, možná v domě zvaném U Štupartů (na rohu dnešních ulic Jakubské a Malé Štuparské). Vzhledem k tomu, že se narodil následník trůnu a dítě bylo očividně silné a zdravé, počkalo se na křest až do příjezdu vzácných hostů: malý princ byl pokřtěn 30. května, na Boží hod svatodušní, a to pražským biskupem Janem IV. z Dražic, mohučským arcibiskupem Petrem z Aspeltu a trevírským arcibiskupem Balduinem Lucemburským.

14. 5. 1316, narození Václava (pozdějšího Karla IV.)

▲ Pražský dům U Kamenného zvonu, možné místo narození Karla IV.

Otcem očekávaného dítěte byl český král Jan Lucemburský (1296–1346). Pocházel z mocného říšského rodu, vždyť jeho otcem byl císař Jindřich VII., matkou pak Markéta Brabantská. Ve čtrnácti letech se v srpnu 1310 v německém Špýru oženil s jednou z nejlepších partií tehdejší Evropy. Eliška Přemyslovna (1292–1330), dcera Václava II., totiž byla faktickou dědičkou Českého království, kde nedlouho předtím tragickou smrtí jejího bratra Václava III., zavražděného v srpnu 1306 v Olomouci, vymřel panovnický rod Přemyslovců a nový král, Jindřich Korutanský, byl všechno, jen ne

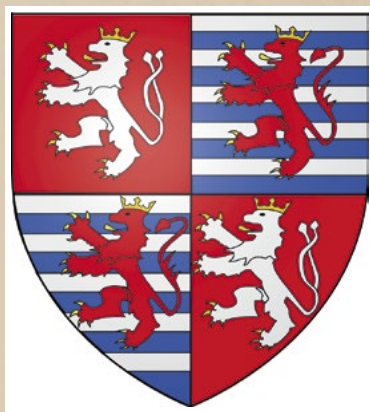

▲ Jan Lucemburský v iluminaci Gelnhausenova kodexu

Z manželství (jehož domluvení bylo zřejmě dílem opatů Konráda Zbraslavského a Heidenreicha ze Sedlce, a na druhé straně diplomata, někdejšího rádce Václava II. a toho času kmotra Petra z Aspeltu) vzešly nejprve dvě dcery, až v onom květnu 1316 se narodil konečně syn. Dostal jméno Václav – po dědečkovi, slavném českém králi, ale i po Sv. Václavovi, patronu české země. Karlem se stal až později.

schopný a oblíbený vládce. Z toho důvodu čeští předáci hledali nového krále – a císařův syn byl jistě vhodnou partií. Co na tom, že Eliška měla touhu stát se spíš jeptiškou než královnou, a navíc byla o čtyři roky starší než její ženich...

Eliška Premyslovna

▲ Erb s českým a lucemburským lvem, užívaný Janem Lucemburským

Jan Lucemburský

Vznešení předkové

Otec Jan pocházel z rodu lucemburských hrabat, jeho rodinné kořeny je ale třeba hledat ještě jinde – v limburském hrabství, na pomezí dnešní Belgie a Nizozemska. Prý byla jejich pramáti sama bájná víla Meluzína... V Lucembursku samém vládla od raného středověku (poprvé ji kronikáři zmiňují k roku 963) jiná dynastie, ale ta roku 1247 vymřela po meči – to znamená, že neměli mužské potomky, ale jen dcery. Poslední dědička, Ermesinda, se tehdy vdala za limburského hraběte Jindřicha, a přivedla tak do svého vévodství Janovy a Karlovy předky.

Jindřich VII.

Největší „kariéru“ z rodu udělal Janův otec, hrabě Jindřich (asi 1275–1313). Roku 1308 byl totiž, ač znám svým blízkým vztahem k Francii, zvolen římským

králem, tedy nejvyšším vládcem celého (současného) Německa a okolních zemí, tehdy nazývaných Svatá říše římská. Jeho bratr Balduin se navíc rok předtím stal arcibiskupem v Trevíru, což také bylo významné postavení, spojené mj. s kurfiřtským hlasem.

A ze špatné rodiny rozhodně nebyla ani Jindřichova manželka, Markéta z Brabantu; její otec,

▲ Zvolení Jindřicha VII. římským králem (Codex Balduini Trevirensis)

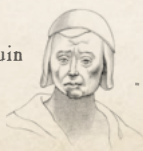

▲ Hrad Vianden v severním Lucembursku, oblíbené sídlo Jindřicha VII. a (možné) místo narození jeho syna Jana

sídlící v (nyní belgickém) Bruselu, se jmenoval Jan I. Brabantský. Byl to prý docela dobrý vládce, ale měl také (možná až přespříliš) dobrý vztah k pivu. Ostatně panovník, v tehdejší latině nazývaný Jean Primus, je pod zkomoleným jménem – *Gambrinus* – dodnes uctíván jako patron hostinských, sladovníků a pivovarníků.

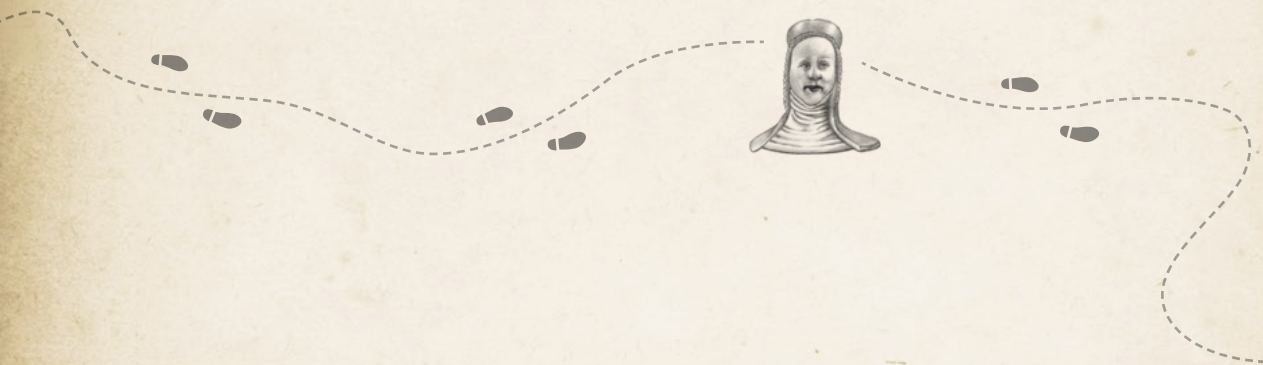
Vláda Jindřicha VII. v Říši ale byla poměrně krátká. Sice se mu podařilo upevnit svou moc a posílit ji synovým sňatkem s českou dědičkou, ale v touze stát se císařem (k čemuž bylo třeba dostat se ke korunovaci do Říma) odjel koncem roku 1310 do Itálie a tam se nadlouho zapletl do místních válek, v nichž padl i jeho další bratr Walram. Jindřich byl sice v červnu 1312 korunován, ale rok poté náhle zemřel, asi na malárii, a byl pohřben v Pise. Svého syna již od svatby nikdy neviděl.

Balduin

Dědic Přemyslovců

Jestliže Václav/Karel měl po otci vznešené předky, nejinak tomu bylo i z matčiny strany. Jeho matka, Eliška Přemyslovna, byla dcerou českého krále Václava II. (1271–1305), a tedy vnučkou „krále železného a zlatého“, Přemysla Otakara II. a Kunhuty Uherské. Postupujeme-li v rodokmenu zpět do dalších generací, našli bychom tu i další slavná jména těch, kdo byli Karlovými předky: například Břetislav I. († 1055), známý únosem krásné Jitky z kláštera ve Schweinfurtu, nebo Vladislav II. († 1174), účastník II. křížové výpravy. Samozřejmě bychom mohli pokračovat zpět až k Boleslavu Ukrutnému či mýtickým předkům Libuši a Přemyslovi, povolánému k vládě od pluhu, k jehož tradici se pozdější král a císař Karel IV. výslovně hlásil.

Václav II., ač měl krušné dětství spojené i s vězněním na Bezdězu, se jako král stal jedním z nejmocnějších v Evropě. Opatrnou, ale promyšlenou politikou po boku silného rodu Habsburků – na římském trůně seděli postupně otec a bratr jeho ženy Guty – dokázal království zotavit po sérii válek a hladomorů, bohatství mu přinesla nově objevená ložiska stříbra u Kutné Hory. Pro ni Václav vydal horní (= hornický) zákoník a od roku 1300 začal razit nové peníze, pražské groše. A ačkoli se nikdy nenaučil číst, dokonce skládal milostné básně. Roku 1300 s rukou druhé ženy Elišky Rejčky získal i nárok na Polsko, kdy byl také korunován. Pro svého syna Václava III. se pokoušel, se střídavými úspěchy,

▲ Poslední Přemyslovci (Přemysl Otakar II., Václav II., Václav III.)
v rukopise Zbraslavské kroniky

získat i uherský trůn. Ubránil se válečnému tažení Albrechta Habsburského; než ale mohl tohoto úspěchu využít, zemřel roku 1305 zřejmě na tuberkulózu.

Ačkoli Václav II. měl s dvěma manželkami – Gutou Habsburskou a Eliškou Rejčskou – celkem 11 dětí, dospělosti se dožilo jen minimum z nich. Ze čtyř synů přežil jediný,

z děvčátek čtyři; Anna byla provdána za Jindřicha Korutanského, Markéta a Anežka za knížata ve Slezsku. Dědičkou Čech (a v době, kdy se jednalo o sňatku, jedinou zletilou a svobodnou) se tak stala Eliška Přemyslovna, přes niž se pak stal nadějí pro český lid a dědicem přemyslovské tradice její prvorozený syn – Václav neboli Karel IV.

Václav III.

▲ Erb rodu Přemyslovců

▲ Pražský gros Václava II.

Dětství na hradech

Doba, do níž se malý princ Václav narodil, rozhodně nebyla bezpečná. Více méně v Čechách probíhala válka mezi několika skupinami šlechticů, snažícími se urvat co nejvíce moci: někteří z nich si to dokonce pojistili sňatky, třeba Petr z Rožmberka se oženil s bývalou královnou Violou, vdovou po Václavu III.; jinou královskou vdovu, Elišku Rejčku, zas miloval mocný pan Jindřich z Lipé. Proto už jako čtyřměsíční byl budoucí král odvezen matkou Eliškou na pevný hrad Křivoklát, kde byl chráněn jiným mocným šlechticem Vilémem Zajícem z Valdeka.

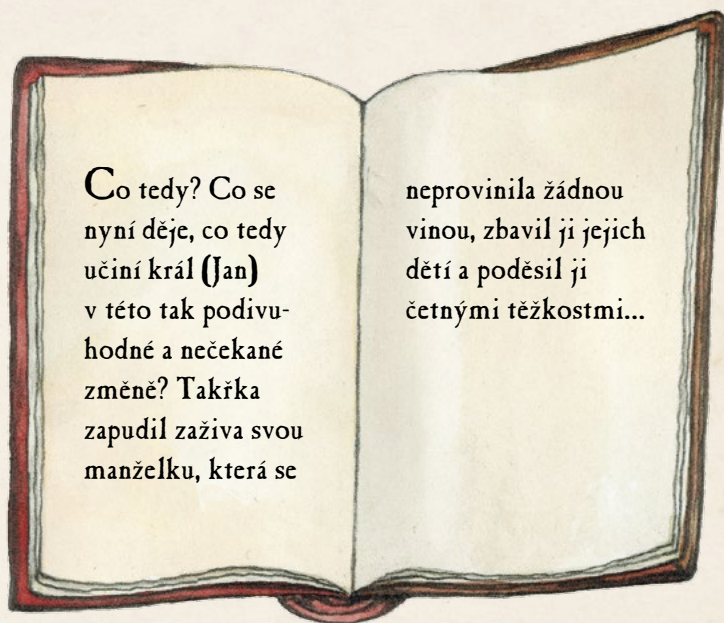
▲ Pamětní deska Elišky Přemyslovny z pražského Vyšehradu

Roku 1317 byl Václav otcem převezen na další pevný hrad, Loket. Zůstal tu i poté, co se Jan Lucemburský se šlechtici v dubnu 1318 smířil (v tzv. domažlickém míru) – jeho královský otec se domníval, že k tomu má důvod. Svou ženu Elišku Přemyslovnu totiž Jan podezříval, že se chce spojit s vůdci české šlechty, Jana sesadit a sama vládnout ve jménu svého tříletého syna. Tak to tedy ne! V únoru 1319 se Jan Lucemburský proto nečekaně vrátil z tažení kdesi v cizině, vtrhl na Loket a vhodným mučením zajatců se dozvěděl, co chtěl. A protože byl muž činu, Elišku nechal odvézt na hrad Mělník a malého Václava ponechal na Lokti (a později znovu na Křivoklátě), nyní pod bedlivým dozorem „svých“ mužů.

Na své dětství proto císař Karel IV. vzpomínal nerad. Daleko od matky (která se s otcem opakovaně sbližovala a rozcházela), na nepohodlném hradě, své sourozence asi nikdy nepoznal. Přesto se král Jan o svůj trůn obával dál; jeho prvorozeného syna proto měla čekat další, ještě delší cesta.

▲ Hrad Krivoklát, kde Václav/Karel IV. prožil první měsíce života

Petr Žitavský, Kronika zbraslavská

Odeslán do Francie

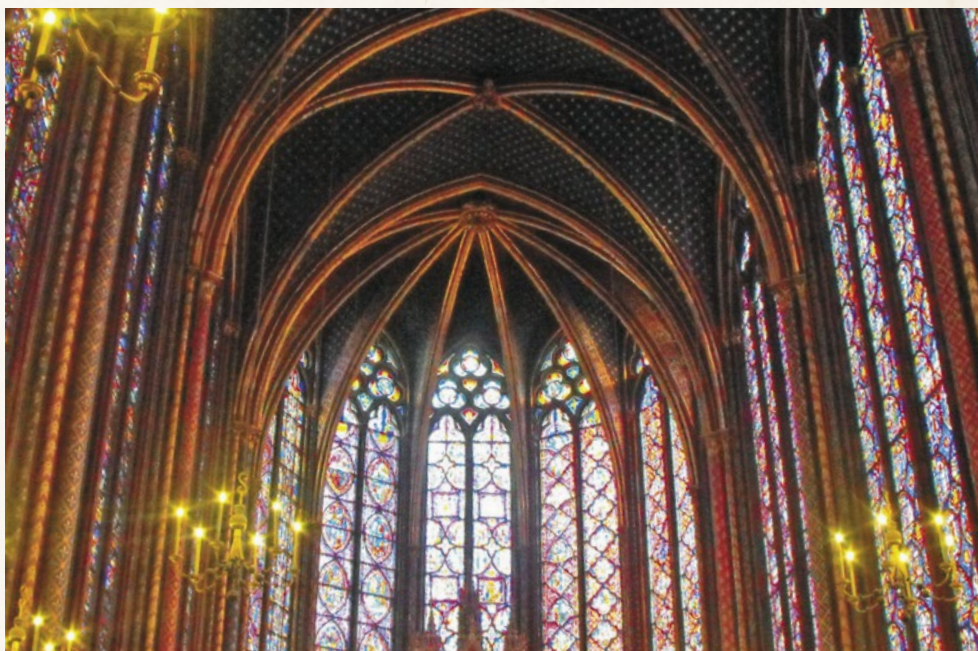
Počátkem dubna 1323 král Jan Lucemburský povolal svého nejstaršího syna, Václava hodně daleko – na francouzský královský dvůr, kam se rok předtím provdala jeho sestra Marie. Důvodů bylo víc: jednak se Jan obával vzpoury české šlechty synovým jménem, také ale bylo třeba malému princovi zajistit slušné vzdělání. (Vždyť v Čechách nebyl ani biskup – Jan z Dražic už léta pobýval u papeže v Avignonu!) A navíc byla synovi dohodnuta svatba s princeznou Blankou z Valois; toho dne, 15. května 1323, byl Václav v pařížské Sainte-Chapelle biřmován, dostal nové jméno, a z (pro Francouze těžce vyslovitelného) Václava se stal Karlem.

Marie, francouzská královna

▲ Sňatek Karla IV. Francouzského a Marie Lucemburské (malíř Jean Fouquet, 15. stol.)

Francouzský král, jeho kmotr a strýc Karel IV., pro lucemburského příbuzného určil hrad Saint-Germain-en-Laye kousek od Paříže, kde se princ vzdělával pod vedením doktora Jeana z Viviers a na královském dvoře se o něj starali, i když teta Marie záhy zemřela při porodu. Naučil se číst a psát, francouzsky a latinsky, seznámil se s náboženskou literaturou, ale i se společenskou výchovou a rytířskými zvyky, aby byl připraven k vládě (a dělal čest svému otci). Někdy se uvažuje, zda ve svých 12–13 letech nenavštěvoval i přednášky na pařížské univerzitě, slavné Sorbonně; tehdy bývali studenti mladší, než dnes, důkaz pro Karlovo

▲ Pařížská Sainte Chapelle, místo Karlova sňatku a biřmování

vzdělávání na této slavné škole ale nemáme. Ve Francii ale osobně poznal řadu věhlasných učenců včetně Pierra de Rosières, pozdějšího papeže, jenž na Karla zvláště zapůsobil.

Francie, tehdy největší a nejmocnější evropská země, Karla hodně ovlivnila. Sedm let, které zde prožil, v něm zanechaly nejen bohaté vzpomínky, ale pozdější císař a král tu získal celoživotní inspiraci pro své vládnutí. I později sem rád zajížděl (a jak se zjistilo z nedávno objevené listiny, zřejmě roku 1365 tu zplodil nemanželského syna Guillaimea).

15. 5. 1323, sňatek s Blankou z Valois

Milovaná Blanka

Někdy na sklonku 20. let, v závěru svého francouzského pobytu, Karel IV. důkladně poznal svou první manželku. Markéta z Valois, označovaná pro své světlé vlasy jako Blanka (*blanche* je francouzsky *bílý*), byla asi stejně stará jako Karel a vysoce urozeného původu – byla totiž dcerou Karla z Valois, bratra a dědice francouzského krále; v roce 1328 se pak Karlův syn a Blančin nevlastní bratr Filip VI. skutečně panovníkem stal.

Blanka z Valois

▲ Karel a Blanka z Valois na miniatuře z rukopisu Karlova vlastního životopisu, uloženého v Rakouské národní knihovně

Ačkoli ke svatbě obou panovnických dětí došlo již roku 1323, skutečně spolu začali žít až zřejmě roku 1330. (Bylo jim tehdy 14, což byl věk, ve středověku u panovníků považovaný za dospělý – tolik bylo třeba Janu Lucemburskému, když si bral Elišku Přemyslovnu.) První společné měsíce strávili v Lucemburku, kam otec Jan novomanžele odeslal, již počátkem roku 1331 byl Karel povolán do Itálie a příští tři roky tak spolu udržovali jen vztah na dálku – snad si psali, jejich dopisy ale nejsou dochovány.

Teprve na jaře 1334 se Blanka odebrala do Prahy a znovu se setkala se svým manželem, který ji – podle dobových zpráv – velmi miloval a i ona mu byla oporou. Na české prostředí prý udělala